

ścieżek i polanki rekreacyjnej, spowoduje wzrost liczby ptaków i napływ nowych gatunków. Celowe wydaje się rozmieszczenie budek lęgowych.

Zadaniem rezerwatu jest zachowanie krajobrazu w nie zmienionym kształcie oraz szaty roślinnej i powiązań widokowych z okolicą. Rezerwat spełniać ma przede wszystkim cele dydaktyczne, krajoznawcze i wypoczynkowe, a na jego treść oświatową składają się walory przyrodnicze. W drugiej kolejności ma spełniać cele naukowe, jako dokumentacja zjawisk geologicznych (ciąg pionowych ścian lessowych fantastycznie urzeźbionych, ryc. 2) oraz jako ekosystem leśny chroniący miejscowe ekotypy drzew, krzewów i roślin zielnych przystosowanych do panujących tutaj warunków siedliskowych.

Rezerwat ten ze względu na położenie w centrum miasta będzie ewenementem w skali województwa oraz kraju.

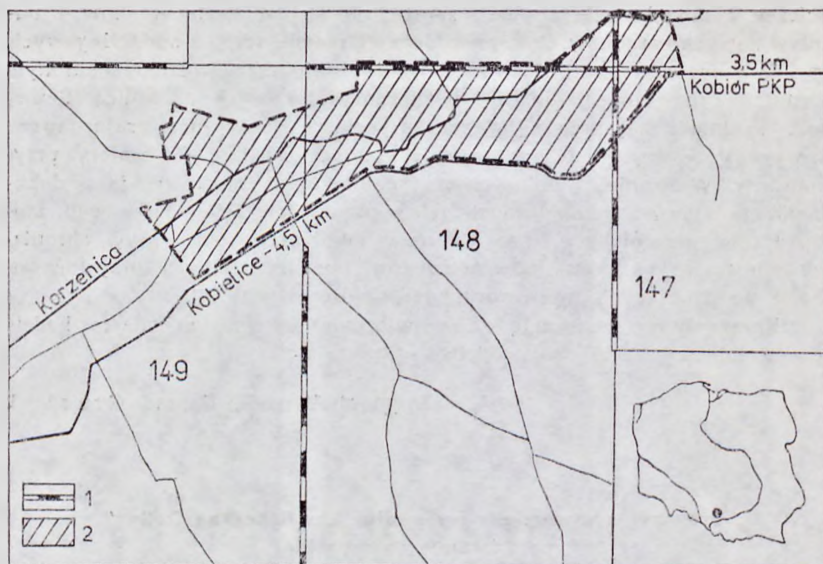
Zygmunt Wnuk, Danuta Grzebyk

Propozycja utworzenia rezerwatu „Las Babczyna Dolina” na Równinie Pszczyńskiej

W zewnętrznej strefie Leśnego Pasa Ochronnego Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego położony jest kompleks Lasów Pszczyńskich, zwany Puszcza Pszczyńską (Zaręba 1986). Bliskość aglomeracji wielkoprzemysłowej Śląska i Zagłębia oraz dobrze rozwinięta infrastruktura tego regionu, a także korzystne naturalne warunki klimatyczno-glebowe, sprzyjały przekształceniu nieomal całego drzewostanu Puszczy w sztuczną sośninę. Obecnie około 98% powierzchni leśnej tego terenu porasta, w większości nasadzony, drzewostan sosnowy z domieszką świerka. Monotonny, zarówno pod względem florystycznym, jak i geomorfologicznym, charakter omawianego terenu urozmaicają jedynie niewielkie i rozproszone fragmenty znacznie przekształconych lasów liściastych.

Długotrwałe naruszanie na tym obszarze równowagi biologicznej ekosystemów leśnych, przez gospodarkę i wprowadzanie na te powierzchnie monokultur sosny, doprowadziło do częściowej degradacji gleby, a także istotnie zmieniło stosunki hydrologiczne. Większość cieków wodnych uregulowano, a źródła bagna i torfowiska osuszono tak skutecznie, że obecnie prawie nie znajdujemy tu dobrze zachowanych fitocenoz o charakterze naturalnym. W składzie flory roślin naczyniowych dość liczną grupę stanowią rośliny synantropijne różnego pochodzenia, jako efekt antropogenizacji biotopów i szaty roślinnej.

Jednym z lepiej zachowanych fragmentów roślinności na omawianym terenie, godnym szczególnej uwagi ze względu na bogactwo florystyczne, jest uroczysko zwane Babczyną Doliną, położone nad rzeką Korzenicą w pobliżu miejscowości Tychy-Kobiór (ryc. 1). Strefę

Ryc. 1. Plan sytuacyjny projektowanego rezerwatu przyrody „Las Babczyna Dolina” na Równinie Pszczyńskiej: 1 — granice oddziałów leśnych, 2 — teren projektowanego rezerwatu. — Situation of the proposed „Las Babczyna Dolina” nature reserve in the Forests of Pszczyzna: 1 — boundaries of the forest districts, 2 — area of the proposed nature reserve

nadrzecznych zabagnień i rozlewisk prawie w całości porasta las olszowy, który florystycznie i fizjonomicznie nawiązuje do zespołu olsu torfowcowego *Sphagno squarrosi-Alnetum* (Matuszkiewicz J. 1976, Matuszkiewicz W. 1981). Zespół ten znany był dotychczas w Kotlinie Oświęcimskiej tylko z jednego stanowiska, w rezerwacie przyrody „Rotuz” (Żarnowiec, Jędrzejko, Klama 1991), zaś brak go na sąsiednim obszarze Wyżyny Śląskiej (Cabała 1990).

Drzewostan w omawianym olsie buduje głównie olsza czarna *Alnus glutinosa* z niewielką domieszką brzozy brodawkowatej *Betula pendula*, świerka *Picea abies* i osiki *Populus tremula*. W runie, na słabo wyróżniających się kępkach, dominuje turzycza drżączkowata *Carex brizoides*, zaś w niewielkich dolinkach — sit rozpięchły *Juncus effusus*, sitowie leśne *Scirpus silvaticus*, fiołek błotny *Viola palustris* i kilka innych roślin. Dobrze rozwiniętą warstwę mszystą tworzą przede wszystkim torfowce, z charakterystycznym dla zespołu *Sphagnum squarrosum* i wyróżniającym — *S. palustre*.

Do rzadkich w Kotlinie Oświęcimskiej i na obszarach przyległych, a często rosnących na omawianym terenie, należy zaliczyć na-

stępujące rośliny naczyniowe: zachyłkę oszczepowatą *Thelypteris phegopteris*, czartawę drobną *Circaea alpina*, siolka błotnego, czermień błotną *Calla palustris* i jeżogłówkę najmniejszą *Sparganium minimum* (Senedek 1984, Zając 1989). Ostatni z wymienionych gatunków tworzy prawie jednogatunkowe agregacje, które zaliczyć można do zespołu jeżogłówki najmniejszej *Sparganietum minimi*, będącego osobliwością fitosocjologiczną Babczynej Doliny. Najbliższe, opisane stanowisko tego zespołu znane jest z rezerwatu przyrody „Jeleniak Mikuliny” na Wyżynie Śląskiej (Kłama, Jędrzejko, Zarnowiec 1991). W płacie roślinności torfowiskowej zanotowano występowanie przytulii skalnej *Galium saxatile*, gatunku nowego dla flory tego regionu (Stebel 1992).

Od strony południowej las otoczony jest nasadzonym młodnikiem sosnowo-świerkowym. Do interesujących elementów florystycznych tu występujących zaliczyć należy kilkanaście starych, pomnikowych buków oraz kruszczyka szerokolistnego *Epipactis helleborine*, będącego dość rzadkim na tym terenie gatunkiem storczyka.

Przeprowadzona przez dolinę utwardzona droga leśna spowodowała zaburzenie stosunków wodnych, wskutek czego silnemu zabagnieniu uległ obszar o powierzchni kilkuset metrów kwadratowych, na którym wykształciło się kwaśne torfowisko niskie. Porastają go turzycowiska nawiązujące do związku *Magnocaricion* i *Caricion luscae*, wśród których występują liczne kępy torfowców i innych higro- i hydrofilnych mszaków.

Zachodnią część omawianego terenu zajmują dobrze wykształcone płyty wilgotnych borów trzcinnikowych *Calamagrostio villosae-Pinetum* (ryc. 2). Odnotowano tu występowanie takich rzadkich roślin, jak: zachyłka oszczepowata *Thelypteris phegopteris*, zachyłka trójkątna *Gymnocarpium dryopteris*, okężnica błotna *Hottonia palustris*, siolka błotny oraz gwiazdnica długolistna *Stellaria longifolia*.

Na szczególną uwagę, ze względu na bogactwo gatunkowe, zasługuje flora mszaków. Niektóre z mchów i wątrobowców należą do gatunków odnotowanych po raz pierwszy, wymierających lub rzadkich na terenie sąsiadującego GOP-u i Leśnego Pasa Ochronnego, w którego zewnętrznej części znajduje się omawiany obiekt (Jędrzejko 1985, 1990). Do nowych znalezisk florystycznych należą: mchy — *Sphagnum lescurii* var. *inundatum* oraz wątrobowce — *Cephalozia lammersiana* i *Calypogeia lissa*, a z uznanych za wymierające: mchy — *Callicladium haldanianum*, *Orthotrichum lyellii*, *O. obtusifolium* oraz wątrobowce: *Scapania nemorea* i *S. undulata*. Z rzadkich mchów występują — *Aulacomnium androgynum*, *Fontinalis antipyretica*, *Hypnum lindbergii* i *Plagiothecium ruthei*, a z rzadkich wątrobowców — *Calypogeia integristipula*, *C. mulleriana* i *Scapania irrigua*.

Ze względu na występowanie na omawianym terenie znacznej liczby rzadkich gatunków roślin naczyniowych i ich fitocenozy oraz szczególne bogactwo rzadkich i ustępujących pod wpływem antropopresji

Ryc. 2. Wygląd ogólny obszaru źródliskowego Korzenicy na terenie projektowanego rezerwatu przyrody. W otoczeniu bór trzcinnikowy. — General view of the area in which the well-head of the river Korzenica is found in the territory of the proposed nature reserve surrounded by the *Calamagrostio villosae-Pinetum* forest. Fot. A. Stebel

mszaków, proponuje się objęcie ochroną rezerwatową tego interesującego obszaru. Rezerwat obejmowałby fragment olsu, torfowisko oraz część borów trzcinnikowych. Całkowita powierzchnia chronionego obszaru wynosiłaby ok. 9 ha (ryc. 1).

Rezerwat spełniałby cele zarówno naukowe, jak i dydaktyczne. Jego położenie w pobliżu linii kolejowej Katowice—Bielsko-Biała umożliwia łatwy i szybki dojazd. Szlak ze stacji PKP Tychy-Kobiór jest dogodny i prowadzi dobrą, utwardzoną drogą leśną, a samo dojście pieszo zajmuje ok. 1 godz. Planowany rezerwat, leżący blisko dużych miast i ośrodków naukowych, może stać się celem zorganizowanych wycieczek dydaktycznych zarówno młodzieży szkolnej, jak i studentów, a także amatorskich wypraw miłośników przyrody.

Jako główne argumenty, przemawiające za objęciem ochroną rezerwatową opisanego wyżej terenu, można podać:

— położenie w głębi kompleksu leśnego na dziale wodnym Wisły i Odry;

— naturalność siedlisk oraz dobrze zachowane płaty olsów i borów trzcinnikowych. W promieniu kilku kilometrów od tego terenu nie występują osiedla ludzkie i pola uprawne. Zapewnia to względną czystość śro-

dowiska i eliminuje bezpośrednie zagrożenie zanieczyszczenia wód Korzenicy i jej dopływów ściekami komunalnymi czy też nawozami splukiwanymi z pól;

— obecność dobrze wykształconego płata torfowiska niskiego. Należy ono w tym regionie do biocenoz rzadkich i zarazem ginących wskutek postępujących melioracji odwadniających;

— występowanie wielu gatunków roślin objętych ochroną prawną;

— bogactwo wilgociolubnych i wodnych przedstawicieli flory mszaków, paprotników i roślin naczyniowych, uznanych przez badaczy za organizmy zagrożone i wymierające;

— brak jakiegokolwiek obszaru chronionego w kompleksie Lasów Pszczyńskich (Szafer, Zarzycki 1977, Zaręba 1986).

Adam Stebel

PIŚMIENNICTWO

Cabała S. 1990. *Zróżnicowanie i rozmieszczenie zbiorowisk leśnych na Wyżynie Śląskiej*. Prace Nauk. UŚ, Katowice.

Jędrzejko K. 1985. *Wątrobowce (Hepaticopsida) Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego i Leśnego Pasa Ochronnego na Wyżynie Śląskiej wobec antropopresji*. Śląska AM w Katowicach, Katowice—Sosnowiec.

Jędrzejko K. 1990. *Mchy (Bryopsida) Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego i Leśnego Pasa Ochronnego wobec antropopresji*. Ser. „Prace i studia” pod red. S. Godzika, PAN Inst. Podst. Inż. Środow., Kom. Inż. Środow. Zabrze, Ossolineum, Wrocław.

Klama H., Jędrzejko K., Zarnowiec J. 1991. *Roślinność rezerwatu przyrody Jeleniak-Mikuliny w okolicach Pilki koło Koszęcina*. Ochr. Przyr. 49, 2: 79—101.

Matuszkiewicz J. 1976. *Przegląd litosocjologiczny zbiorowisk leśnych Polski*. Cz. 3: *Lasy i zarośla lęgowe*. Phytocoenosis 5/1: 3—66.

Matuszkiewicz W. 1981. *Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski*. PWN, Warszawa.

Sendek A. 1984. *Rośliny naczyniowe Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego OTPN*. PWN, Warszawa—Wrocław.

Stebel A. 1992. *Nowe stanowiska przytulii skalnej Galium saxatile L. w Kotlinie Oświęcimskiej*. Fragm. Flor. et Geobot. (w druku).

Zajac M. 1989. *Flora południowej części Kotliny Oświęcimskiej i Pogórza Śląskiego*. Prace Bot. UJ 19, Kraków.

Zaręba R. 1986. *Puszcze, bory, lasy Polski*. Wyd. 3, PWRiL, Warszawa.

Zarnowiec J., Jędrzejko K., Klama H. 1991. *Charakterystyka litosocjologiczna roślinności torfowiskowej rezerwatu przyrody „Rotuz” w Kotlinie Oświęcimskiej*. Ochr. Przyr. 48: 135—159.